

Sobre les revelacions, els exorcismes i les visions de Jacint Verdaguer

Dimonis

ENRIC CASASSES

Sempre s'ha sabut que existien uns manuscrits verdaguerians de revelacions, d'exorcismes i de visions, però fins al 1993 no se'n va publicar un primer volum: les llibretes de visions. El 2002 n'ha sortit el segon, que conté els famosos quaderns d'exorcismes. No s'entén que una obra, ni que fos marginal, d'un clàssic de la llengua i de l'esperit com Verdaguer hagi pogut dormir tant de temps a l'ombra. Un segle de retard: devia fer por.

Les llibretes de visions són materials, diu Josep Junyent a la introducció del primer volum, "que no poden publicar-se sota el nom de Verdaguer, com a obres seves, sinó que cal considerar-los documents històrics complementaris". El segon volum, per contra, el d'exorcismes, sí que és obra seva. Encara que sigui rara, i que ens arribi en forma d'esbós, de fragments a mig embastar, compleix les condicions que Max Jacob demana a l'art: té estil i està situada. Té estil: voluntat d'exterioritzar-se amb mitjans escollits, que aquí són frases de to col·loquial, breus, amb una subordinació molt bàsica, ritme àgil i un joc d'atrevides dissonàncies entre el sublim i el sabatot, entre la glòria i la regadora... I està situada: viu i respira en una atmosfera que ella mateixa crea, barreja de moralisme aforístic, introspecció radical, realisme naturalista i literatura fantàstica, i amb una dura càrrega crítica contra el poder, en especial l'eclésiàstic. L'obra és clara i contundent en el seu abast i en la seva intenció, a part d'algunes obscuritats puntuals sovint atribuïbles a l'estat desastrós dels quaderns. El conjunt fa molt d'efecte: per dir-ho amb un exemple arquetípic, les obres en són bastant més avançades que les de la Sagrada Família.

Un dia de juny del 1890, tornant de

Caldetes (on ha passat dos dies a la torre dels Comillas, al costat d'un promontori que domina les ones de la mar), Verdaguer, com quasi cada tarda, va a un pis pobre, avui bastant deteriorat, del carrer de Mirallers: la Casa d'Oració. Hi passa un parell d'hores, hi ha un altre capellà, potser un altre home, i dues o tres dones. Per boca d'aquestes parlen els malignes, entre els quals no falten ni el mateix Satanàs ni el seu segon, el Coper. Més tard, en tornar a casa, a la seva cella del palau del marquès, Verdaguer apunta en un quadern: "Arribo de Caldetes, havent-m'hi trobat avui i

ahir molt xafat i sens força de cos i d'esperit. Me diuen que hi he sigut molt lligat i rodejat". (Són els dimonis, que li diuen que ells l'han tingut controlat.) "I, en senyal de que he palanquejat en l'assumpto, se posa l'altre a gronxar-se d'ací d'allà, com que anàs a caure per una banda i per altra". Verdaguer fa servir la forma vigatana *palanquejar*, per brandar o vacil·lar, i de seguida l'altre dimoni (l'altra posseïda) es posa a fer la mímica explicativa del sentit del terme.

Al capdavall qui acaba parlant per la boca dels dimonis que parlen per boca d'aquestes dones és Déu, la vera fe, la veritat. La veu que sentim nosaltres, però, és la de Verdaguer explicant-nos tot el que li diu el dimoni, que ara ens parlarà de les dones a través de les quals ell s'expressa: "Diu que elles no saben res i que sa llengua és com un terròs incapaç de dir res de bo. Que són uns sabatots. Que ens fixàssem amb Déu, que ens parla per elles, i que rebéssim les veritats divines baldament sortissen del mànec d'una escombra".

La primera frase del primer quadern, que podria servir de títol, perquè l'obra no té títol, és *Estranyat de l'espectacle*. Nosaltres en diem els *Dimonis*. I així com l'infern ja va sempre lligat a Dante, des d'ara els dimonis són els de Verdaguer. Això és un *Llibre de l'Amic i de l'Amat*, sí, però amb el diable: "Creu i practica, i agrega't a l'Amic, i llança't al mig del carrer". Un dels dimonis, quan el mossèn acaba de sortir del pis dels exorcismes, cantusseja: "Ai Verdagué, jamai t'oblidaré".

A la Catalunya d'aleshores parlar amb esperits no era tan estrany, sobretot entre les classes pobres. Els espiritistes eren a tot arreu, a cada carrer hi havia algun pis on hom prenia apunts de les comunicacions del més enllà. L'extraordinària dimensió de l'espiritisme català es documenta i es veu a *Cos i revolució* de Gerard Horta. Els mateixos dimonis de Verdaguer se n'exclamen: "Si veiéssiu los mils magos que hi ha a Barcelona! A Sants solament, n'hi ha 900".

Aquí el mossèn encara no va pròpiament en defensa pròpia, aquí treballa en defensa del bé, de la creació. Però a voltes hom diria que s'està armant espiritualment per a la guerra que se li acosta: havent intimat amb el maligne, què li han de venir a explicar bisbes i navillers! Els dimonis ja li han dit que Jesús "no necessita bisbes ni bisbats ni canonges ni ningú". I al nostre mossèn li recomana: "Digues: Qui intenta fer-me obeir, haja de ser l'autor de fer-me obeir".

Verdaguer convoca la unanimitat del poble i dels artistes al voltant de la seva obra, veritable Renaixença de l'ànima de la poesia. Per dir-ho amb Blake, toca els cels com si fossin un instrument. Que aquí més que una arpa seria un guitarró que potser li manca alguna corda, però el mestre en treu agosarades harmonies, amb la veu solista del dimoni donant consells: "No us canseu mai de la mateixa set". O dient-li: "Aquesta setmana et florirà un pensament". O: "Encara que vages a genollons, no pots pagar la gràcia de conèixer la flor i la punxa". O, en fi: "Cada paraula sia un dall que rompa les cadenes que dinen al cor de l'home. Hi dinen, prenen cafè i agafen silló".

• ENRIC CASASSES. POETA

La Universitat de les Illes Balears ha nomenat doctor *honoris causa* el poeta Josep Palau i Fabre, alquimista de les paraules, estudiós de l'obra de Picasso i autor dramàtic. Paga la pena de donar la benvinguda a un poeta, tan necessitats com n'estam, al claustre d'una universitat que vol ser una veu que esplendeix al cor d'una societat sovint encarcerada, massa egoista i baixa de sostre. Un poeta al cor de l'Acadèmia. Que sia benvingut. Palau i Fabre ens ha ensenyat que la poesia és, sobretot, alquímia: un mitjà d'exploració i d'experimentació com ho és per al científic el microscopi. I tresca a l'interior de les paraules de la mateixa manera que a l'Edat Mitjana es manipulaven els metalls.

Hi ha en la seva obra imaginació, i erotisme, i ironia... Però hi ha sobretot la bellesa de les paraules que s'acosten quasi de puntetes a les emocions humanes i ens les descriuen amb un llenguatge nou. El poeta posa en boca d'aquella dona que sosté el seu infant mort al *Gernika*: "Tinc les llàgrimes de vidre./ Els mugrons se m'han tornat claus/ i la llet se m'ha fet enrere". Voleu un crit

L'alquimista

GABRIEL JANER MANILA

més fort encara contra la guerra? El poeta ens parla de les guerres a través del dolor que provoquen, del drama de viure entre cadàvers quan la guerra ha passat i tot resta tranquil sota la bota del vencedor.

Palau i Fabre pronuncià la lliçó magistral i he de dir que fou un text memorable. Hi explicà quelcom que ja havia dit altres vegades, però en la seva veu sempre és nou. Contà que, quan era un adolescent, acudia a l'Institut Tècnic Eulàlia i, un dia en què organitzaren una excursió a Tossa de Mar, mossèn Bartomeu Barceló, il·lustre i abrandat poeta felanitxer, no el deixà tranquil durant tot el viatge, mentre li recitava fragments del *Llibre d'Amic e Amat*, de Ramon Llull, que encara recorda i que

l'han acompanyat tota la vida. Fou a la passió que sent per Llull que va dedicar el gruix del seu discurs.

També Ramon Llull fou un alquimista. Palau i Fabre ens parlà de la raó fantàstica, del seny esbojarrat i foll, de la passió de Llull per l'alquímia dels mots. Llull s'enamorava de la riquesa expressiva continguda en els mots. I fonamentava en el llenguatge, podríem dir: en la luxuriosa energia dels significants, l'apassionada vindicació de les tesis, els significats, que tracen el canemàs de la seva art. Com Llull, Palau i Fabre ha estat capaç de revestir el racionalisme, la raó militant, d'insubornables il·luminacions basades en l'art de la paraula. Llavors, la vida creada per la imaginació sorgeix dels mots, igualment que, en el principi

del temps, sorgien de la paraula totes les coses. Qualsevol dia la matèria tornarà a ésser una emanació del llenguatge. Una emanació de la poesia. Tots dos han basat la seva obra en l'acció. Tots dos ens diuen que existeix la vida, existeixen les coses millors de la vida, perquè ens atrevim a imaginar-les. Potser, perquè ens hem atrevit a nomenar-les. En el *Llibre de contemplació*, la seva obra mestra, Llull escriu, malgrat la desesperació que l'atordeix, un himne agosarat a la vida. El desig ens fa viure, tracta de dir-nos. Si manca el desig, apareix la mort en l'horitzó. Sovint, identifica el desig amb l'amor i, llavors, és l'amor -mar tribolada d'ones i vents- que condueix l'home vers la raó fantàstica. En l'actitud de Fèlix, el protagonista del *Llibre de meravelles*, l'ofici del qual consistia a meravellar-se de les meravelles del món, circula una proposta que encara avui, després de set-cents anys, ens atreu: l'aprenentatge de la vida, de la ciència de la vida, és el resultat de l'alquímia: el somni de la raó que Llull pregona. És el mateix somni al qual ens convida el misteri poètic de Josep Palau i Fabre.

• GABRIEL JANER MANILA. ESCRIPTOR